

ԱԶԳԱՅԻՆ-ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԻՀՐԱՆ ՏԱՄԱՏԵԱՆ (1864, ՊՈԼԻՍ - 1945, ԳԱՀԻՐԵ)

Posted on August 10, 2020 by Keghart

Category: [Opinions](#)

Նկար՝ ԳուՄ Գափուհի ցոյցը

Click on [National & Revolutionary leader Mihran Damadian](#) for the English text
and [Un leader révolutionnaire et national : Mihran Damadian](#) for French

Արա Ահարոնեան, Լոս Անճելըս, 1 Օգոստոս 2020

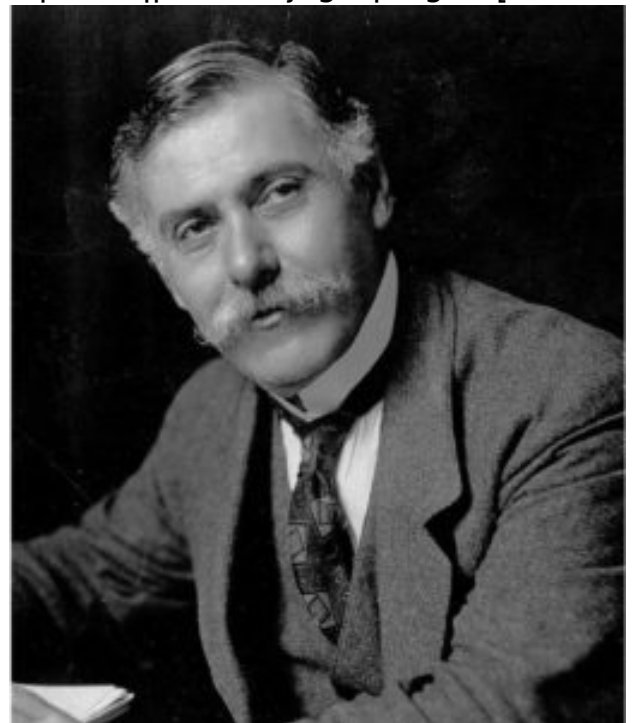
Միհրան Տամատեան ծնած է Պոլիս, 1864-ին: Նախնական ուսման համար կը յաճախէ տեղւոյն Ս. Յակոբ եւ Վիեննական Մխիթարեաններու վարժարանները, ապա ծնողքը զայն կը դրկեն Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարան: Պատանի Տամատեան կանուխէն ցոյց կու տայ իր կարողութիւնները, գրական յօդուածներ ստորագրելով «Բազմավէպ» հանդէսին մէջ: Իր առաջին ոտանաւորները կը հրատարակուին 1878-ին:

Վենետիկի մէջ աշակերտելով Հ. Ղ. Ալիշանին, առաջին անգամ անկէ կ'իմանայ Հայկական խնդրի եութեան մասին, եւ իր դասընկերներուն հետ միասին կը սկսի հետաքրքրուիլ այդ խնդրով:

1880-ին երբ Տամատեան շրջանաւարտ կ'ըլլայ վարժարանէն, կը վերադառնայ Պոլիս: Պերլինի վեհաժողովին մէջ պատահած տխուր զարգացումներուն իրագէկ դառնալով, Հայկական խնդիրը առաւել եւս կը խմորուի անոր մէջ:

Պոլսոյ մէջ Տամատեան մինչեւ 1883 ուսուցչական պաշտօններ կը վարէ, միջանկեալ կարճ շրջան մը պաշտօնավարելով նաեւ Ատանայի մէջ:

Մկրտիչ Փորթուզալեանի եւ Արփիար Արփիարեանի հիմնադրած Հայոց Միացեալ Ընկերութիւնը արդէն շարք մը վարժարաններ բացած էր Արեւմտահայաստանի գանազան գաւառներու մէջ՝ նպատակ ունենալով ապահովել մտաւորական զարգացումը հայ պատանիին, միաժամանակ զայն թրծել ազատագրական ձգտումներով:

Միացեալ Ընկերութեան կարեւոր վարժարաններէն մէկն էր Մուշի Ներսիսեան դպրոցը, որու տեսչութեան կը կոչուի Տամատեան, 1884-ին: Հոն՝ Տամատեան առիթը կ'ունենայ ծանօթանալու այդ դպրոցի վանեցի առաջին ուսուցիչ Հայրապետ Ճանիկեանին, որ աւելի ուշ Արմենական Կուսակցութեան Մուշի մասնաճիւղին հիմնադիրը պիտի դառնար:

Տամատեանի մէջ հետզհետէ զարգացող ազատագրական գաղափարախօսութիւնը Մուշի մէջ նոր բովանդակութիւն կը ստանայ եւ անոր մէջ փափաք կ'արթննայ Ճանիկեանին հետ այցելելու Վան, ուր Միացեալի յառաջատար վարժարանը՝ Վանի Վարժապետանոցը, Փորթուգալեանի շունչին ներքոյ դարձած էր ազատագրական ոգիի հնոց մը Վասպուրականի համար:

Տամատեան Պոլիս բնակող իր եղբօրմէն մնայուն կերպով տեղեկութիւններ կը ստանար թրքահայութիւնը յուզող կարեւոր անցուդարձերու մասին: Կարճ ժամանակի ընթացքին, Տամատեան Մուշի մէջ կը տիրանայ փնտռուած մտաւորականի համբաւի եւ շրջանին մէջ պատահած զանազան դէպքերուն մղումով յեղափոխական վարքագիծ կ'որդեգրէ: 1886-ին, Ճանիկեանի եւ տեղւոյն առաջնորդարանի քարտուղար Գեղամ Տէր Կարապետեանի հետ ան հիմը կը դնէ գաղտնի կազմակերպութեան մը: Կազմակերպութիւնը գաղտնապահութեան ուխտագիր ունէր: Անոր անդամները, բացի զիրենք անդամագրողներէն, անծանօթ պիտի ըլլային իրարու:

Կազմակերպութեան հանդէպ տեղացիներուն մօտ ստեղծուած էր մեծ խանդավառութիւն եւ մեծ էր թիւը անոր անդամագրուիլ փափաքողներուն: Նախաձեռնողները, շուարած այս ընդունելութենէն, եւ վախնալով որ դժուար պիտի ըլլայ ծաւալուն կազմակերպութիւն մը գաղտնի պահելը, պահ մը կ'առկախեն նոր անդամներու ընդունումը՝ ներքնապէս կազմակերպուելու համար:

Տամատեանի բարձրացող համբաւին նախանձողներ կը դիմեն մատնութեան: 1888-ին Տամատեան կը հարկադրուի ձգել Ներսիսեան Վարժարանը եւ վերադառնալ Պոլիս՝ ուսուցչութիւն ընելու Օրթագիւղի կաթողիկէ վարժարանին մէջ:

Իր ընտանիքին միանալէ ետք, Տամատեան կը նկատէ, թէ անցնող քանի մը տարիներուն շատ բան փոխուած էր Պոլսոյ հայութեան մէջ եւ Հայկական խնդրին լուծումը հեռացած կը թուէր իրականութիւն դառնալէ:

Վանի եւ Տարօնի միջադէպերը վատ արձագանգ սկսած էին գտնել պոլսահայութեան մէջ: Տամատեանին կը թուէր, թէ պատճառը Պատրիարքարանն ու Ազգային Վարչութիւնն էին: Ինք համոզուած էր, որ Պոլսէն պետք է սկսէր յեղափոխական մեծ շարժումը եւ ճառագայթեր դէպի հայկական գաւառները:

Այդ շրջանին է, որ Տամատեան կը ծանօթանայ Համբարձում Պոյաճեանին (Մեծն Մուրատ): Միասին կը կազմեն գաղափարակիցներու խումբ մը, որուն կը միանան Արեւմտահայաստանէն Պոլիս հաստատուած յեղափոխական երիտասարդներ: Անոնց

միջոցով կարելի պիտի ըլլար կապ հաստատել իսլամի մէջ տուձայտող գաւառային շրջաններուն հետ:

1889-ին Տամատեան ու անոր գործակիցները կ'որոշէն յարիւ նորակազմ Հնչակեան Կուսակցութեան մասնաճիւղին՝ առաւելաբար Մուրատի պնդումներուն տեղի տալով:

1890-ին տեղի կ'ունենայ Գում Գափուկի ցոյցը, որուն հետեւանքով կը ձերբակալուին Արմենական եւ Հնչակեան մեծ թիւով երիտասարդներ: Տամատեան կը յաջողի ապաստանիլ Աթէնք, ուր յոյներու հետ կը շարունակէ իր յեղափոխական գործունեութիւնը:

Տարի մը չանցած, Մելքոն Խուրշիտ կեղծ անունով, Տամատեան ճամբայ կ'ելլէ դէպի Արեւմտահայաստան: Նախ կ'անցնի Կիլիկիոյ քաղաքներէն, ուր կը ծանօթանայ տեղական կացութեան, ապա կը հասնի Սասուն, ուր ապստամբութեան պարարտ հող կը գտնէ, մանաւանդ որ կարելոր թիւով յեղափոխականներ հոն հաւաքուած էին: Կարճ ժամանակ ետք՝ 1893-ին, մատնութեան հետեւանքով, Տամատեան կը ձերբակալուի թրքական կառավարութեան կողմէ, ու որպէս վտանգաւոր յեղափոխական՝ կը տարուի Պոլիս: Փոխադրութեան ընթացքին կը վիրաւորուի սրունքէն: Տարի մը Պոլսոյ բանտին մէջ անցընելէ ետք, կը յաջողի փախուստ տալ: 1895-ին կը կազմակերպէ Պապը Ալիի ցոյցը: Սակայն ցոյցէն օր մը առաջ, իր գործակիցներուն որոշումով, կը դրկուի Պուլկարիա եւ Ռումանիա՝ հոն կուսակցական աշխատանք ծաւալելու: Այս անգամ ռումանական կառավարութիւնն է, որ զայն կը ձերբակալէ եւ ճամբայ կը հանէ դէպի Պոլիս: Շնորհիւ իր ճարպիկութեան, Տամատեան կը յաջողի անգամ մը եւս խոյս տալ եւ ապաստանիլ Աթէնք՝ վերջնականապէս հեռանալով իր ծննդավայրէն:

1896-ին Տամատեան կը մեկնի Լոնտոն որպէս խորհրդական անդամ Հնչակեան Կեդրոնին եւ աշխատակից «Հնչակ» թերթին: Մինչ այդ արդէն ծայր առած էր պառակտումը կուսակցութեան դեկավարներուն միջեւ՝ Նազարբէկեանի եւ համախոհներու ընթացքին եւ սոցիալիզմին (ընկերվարութիւն) հետեւելու կամ չհետեւելու վերաբերեալ տարակարծութեանց պատճառով:

Գերադասելով հեռու մնալ ընկերվարութեան գաղափարախօսութենէն, Տամատեան կը միանայ Արփիարեանին եւ Միհրան Սվազլեանին, որոնց եւ քանի մը այլ համախոհներու հետ կը կազմէ Վերակազմեալ Հնչակեան Կուսակցութիւնը Լոնտոնի մէջ՝ դառնալով անդամ անոր կեդրոնին:

1898-ին Տամատեանը կը գտնենք Ադէքսանդրիա, ուր կը ջանայ զարկ տալ Վերակազմեալներու տարածումին:

1900-ին ամուսնանալով, կ'որոշէ հաստատուիլ Եգիպտոս եւ մաքսատան մէջ կը սկսի գործել որպէս հաշուակալ:

Վերակազմեալներու միջեւ ծայր առած անհամաձայնութիւններ պատճառ կը դառնան,

որ շրջան մը հեռանայ Կուսակցական գործունեութենէ՝ ազգային ծառայութեան իր բաժինը բերելով յօդուածագրութեամբ:

1904-ին Տամատեան կը ստանձնէ քարիւղի Մանթաշէֆի ընկերութեան Աղէքսանդրիոյ համարակալի պաշտօնը, զոր պիտի վարէր մինչեւ 1917: 1908-ին Օսմանեան կեղծ Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք, խումբ մը գաղափարակիցներու հետ, նոյն տարուան 31 Հոկտեմբերին կը հիմնէ Հայ Սահմանադրական Ռամկավար Կուսակցութիւնը, որուն շուրջ ի մի եկած էին Արմենական Կուսակցութեան եւ Վերակազմեալ Հնչակեան Կուսակցութեան չափաւորական թելի անդամներ: Սահմանադրականներու հիմնադիրներուն մէջ էին նաեւ Վահան Թէքէեանը, Վահան Մալեգեանը եւ ուրիշ ականաւոր մտաւորականներ: Արմատական վերակազմեալները պիտի որդեգրէին Ազատական անունը:

Տիրապետելով եօթը լեզուներու՝ Տամատեան պաշտօնի բերմամբ յաճախ կը ճամբորդէր Միջին Արեւելքի քաղաքները, ի շարս որոնց՝ Հալէպ եւ Պէյրութ: Կարելի եղածին չափ, ան իր ժամանակէն միշտ բաժին կը հանէր ազգային հարցերու: Կ'այցելէ նաեւ Կիլիկիոյ զանազան շրջաններ՝ ռամկավար ակումբներու հիմը դնելով:

1915-ին Տամատեան կը դառնայ հիմնադիրներէն մէկը ռամկավար «Արեւ» պաշտօնաթերթին, որ լոյս կը տեսնէ մինչեւ օրս: Տամատեանի մասնակցութեամբ, 1916-ին Եգիպտոսի մէջ հիմը կը դրուի Հայ Ազգային Միութեան, որու նպատակն էր հայկական կամաւորական շարժում մը կազմակերպել: Այս առնչութեամբ ան կը մեկնի Փարիզ, կը տեսակցի Ազգային Պատուիրակութեան նախագահ Պօղոս Նուպարի հետ: Ապա Հնչակեան Ստեփան Սապահ-Գիլլեանի ու Դաշնակցական Արտաւազդ Հանըմեանի հետ կ'ուղղուի Միացեալ Նահանգներ, ուր կը կազմէ Հայ Ազգային Միութիւն մը՝ միշտ կամաւորական շարժումին նպաստելու նպատակով:

1917-ին Տամատեան կը դրկուի Իտալիա՝ իբրեւ Ազգային Պատուիրակութեան ներկայացուցիչ իտալական կառավարութեան մօտ:

1918-ին երբ կեանքի կը կոչուի Ամբողջական Հայաստանի պատուիրակութիւնը, Տամատեան կը նշանակուի Կիլիկիոյ լիազօր ներկայացուցիչ, իբրեւ այդ շրջանին քաջածանօթ անձ: Այդ պաշտօնով ան կ'անցնի Կիլիկիա՝ առաքելութիւն ունենալով կազմակերպելու ընդհանուր ապստամբութիւն մը, որուն պիտի օժանդակէին նաեւ Դաշնակից պետութիւնները: Տամատեան կը յաջողի քով-քովի բերել հայերը, յոյները, ասորիներն ու արաբները, եւ շնորհիւ անոր ջանքերուն, 4 Օգոստոս 1920-ին Կիլիկիան կը հռչակուի անկախ՝ Տամատեանի վարչապետութեամբ: Բայց այդ երազն ու խանդավառութիւնը նոյնիսկ օրուան մը կեանք չեն ունենար, որովհետեւ ֆրանսական կառավարութեան խարդաւանքները կասեցուցած էին Չօրավար Անդրանիկի եւ Արմենակ Եկարեանի Կիլիկիա մուտքը եւ անդամալուծած՝ հայ կամաւորները:

The Vilayet of Adana (Cilicia), Early 20th Century

Տամատեան տարի մը արգելափակուած կը մնայ: 1921-ին կը վերադառնայ Եգիպտոս: Նոյն տարուան 1 Հոկտեմբերին Պոլսոյ մէջ կը գումարուի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան հիմնադիր ժողովը: Տամատեան կ'ընտրուի կուսակցութեան կեդրոնի անդամ, ապա՝ նախագահ:

1922-ին, Մանթաշէֆի ընկերութիւնը Տամատեանը կը դրկէ Պէյրութ՝ վարելու ընկերութեան տեղի մասնաճիւղի տնօրէնի պաշտօնը: Հոն կը մնայ շուրջ ութ տարի: Իր Լիբանան կեցութեան շրջանին, Տամատեան Պէյրութի մէջ կը հաստատէ ծխախոտի արտադրութեան գործարան մը եւ կը դառնայ ազգային կեանքին մղում տուող ուժ: Պէյրութի մէջ Տամատեան մասնակից կը դառնայ Հայ Երիտասարդաց Ընկերակցութեան հիմնադրութեան, եւ կը յղանայ առաջին Ռամկավար Ազատական օրաթերթին հիմնադրման ծրագիրը, որ աւելի ուշ, 1937-ին պիտի իրականանար «Զարթօնք» օրաթերթին լոյս աշխարհ գալով:

1936-ին Տամատեանի առողջական վիճակը կը ծանրանայ. վիրահատուելով՝ կը կորսնցնէ 43 տարի առաջ վիրաւորուած աջ սրունքը:

Տամատեան կը վերադառնայ Գահիրե, ուր կ'անցընէ իր կեանքի վերջին տարիները: Անոր ազգային վերջին իրագործումը կ'ըլլայ մասնակցութիւնը Հայ Ազգային Հիմնադրամի ստեղծումին 1942-ին:

12 Օգոստոս 1945-ին Գահիրեի մէջ իր մահկանացուն կը կնքէ այս անզուգական ղեկավարը, որ մեր ազգային ազատագրական շարժումին նուիրուած մտաւորական ու յեղափոխական գործիչներու ամենափայլուն ներկայացուցիչներէն է:

National & Revolutionary leader Mihran Damadian

By Ara Aharonian

Mihran Damadian was born in Constantinople in 1864. He was the fifth child of Serope Damadian. He received his elementary education at the local St. Hagop and Vienna Mekhitarist Schools. Subsequently, his parents sent him to the Mourad-Raphaelian School in Venice. The young Damadian soon showed his aptitudes, writing literary articles in the school publication Bazmavep. His first poems were published in 1878. While a pupil of Fr. Ghevont (Leo) Alishan, Mihran learned about the Armenian Question from him, whereupon he and his classmates began to inquire further into the matter.

In 1880, after graduating from Mourad-Raphaelian, Damadian returned to Constantinople. Once he became informed about the sad developments having occurred in the Congress of Berlin, he became more involved with the Armenian Question.

Until 1883, Damadian held teaching positions in Constantinople and, in between jobs there, he taught for a short while in Adana. The United Armenian Association, whose founders were Megerdich Portugalian and Arpiar Arpiarian, had already opened a series of schools in various

provinces of Western Armenia. The goal was to ensure the intellectual development of the Armenian youth, while imbuing them with aspirations for national liberation at the same time.

One of the Association's principal schools was the Nersisian in Moush, whose principal's position was filled by Damadian in 1884. There, Damadian soon became acquainted with the first teacher, Hairabed Janigian of Van, who would subsequently become the founder of the Moush branch of the Armenagan Party. The national liberation ideology, which was gradually crystallizing in Damadian's mind, received new content in Moush, and he formed the desire to visit Van with Janigian, where the trend-setting school of the Association, the Normal School, where the fire of desire for national liberation in Vasbouragan was fueled through the inspirational teaching of Portougalian.

In a short period of time, Damadian who was receiving a steady stream of reports on the important developments affecting the Turkish Armenians from his brother in Constantinople became famous as a sought-after intellectual and he adopted a revolutionary orientation, driven so by various events that occurred in the region. Thus, in 1886, together with Janigian and Kegham Der Garabedian, the secretary of the local diocese, he laid the foundation of a secret organization.

This organization in Moush had a pact of secrecy. Its members would be strangers to one another, except for those by whom they were recruited. A great deal of excitement over this organization was created among the local population, and the number of those who wished to join it was great. Those who undertook the formation of this organization, perplexed by this reception and fearing that it would be difficult to keep a large organization secret, temporarily suspended the acceptance of

new members, in order to recognized internally.

Those who were jealous of Damadian's increasing fame resorted to betrayal in 1888. Damadian was forced to leave the Nersisian School and return to Constantinople and take up a teaching position in the Catholic school of Ortakoy. After joining his family, Damadian noticed that much had changed among the Armenians of Constantinople in the intervening few years, and the solution of the Armenian Question appeared to be farther from becoming a reality.

The incidents in Van and Taron had begun to have an adverse effect on the Armenians of Constantinople. It seemed to Damadian that the reason had to do with the Patriarchate and National Administration. He was convinced that the major revolutionary movement had to start from Constantinople and radiate toward the Armenian provinces.

It was during this period that Damadian became acquainted with Hampartsoum Boyajian (The Great Mourad), and together they formed a group of ideologues, which was joined by revolutionary youths from Western Armenia having settled in Constantinople. It was through th latter that it would be possible to establish contact with the provincial regions engulfed in darkness. In 1890, the Kum Kapu demonstration occurred, as a result of which large number of Armenagan and Hunchak youths were arrested. Damadian managed to find refuge in Athens, where he contined his revolutionary activity together with Greeks. Before the year was out, Damadian set out for Western Armenia under the pseudonym of Merlkon Khurshid. First, he passed through the towns of Cilicia, where he became familiar with the local situation, and then reached Sassoun, where he found fertile soil for revolt, particularly since a significant number of revolutionaries had gathered there. However, Damadian was arrested shortly thereafter, in 1893, by the Turkish government.

He was taken to Constantinople as a dangerous revolutionary. He was injured in the right leg during transit. After spending a year in a Constantinople jail, he managed to escape and, in 1895, he organized the Bab Ali (Sublime Porte) demonstration. A day before the demonstration, however, his colleagues decided to send him to Bulgaria and Romania, to expand political party efforts there. This time it was Romanian government, which arrested him and deported him to Constantinople. Owing to his cleverness, he again managed to flee and take refuge in Athens, permanently staying away from his birthplace. In 1896, Damadian went to London as member advisor of the Hunchak Party's Central Committee, and as contributor to the Hunchak paper. Meanwhile, dissension had broken out among the party's leaders, as result of the conduct of the Nazarbegians and socialism.

Preferring to remain aloof from the concept of socialism, Damadian joined Arpirian and Mihran Svazlian. Together with them a few other partisans, the formed the Reformed Hunchak Party in London and became members of its center. In 1898, Damadian went to Alexandria, where he endeavored to spur an increase in the membership of the Reformed Hunchaks. Having gotten married in 1900, he decided to settle in Egypt and began working as a customs agent. Disagreements having broken out among the Reformed Hunchaks caused him to cease political

activity for a while, during which he wrote articles in the interest of national service.

In 1904, Damadian assumed the position of accountant in the Alexandria office of the Mantashev oil company, which he held until 1917. On October 31, 1908, following the proclamation of the sham constitution, together with a group of fellow ideologues, Damadian founded the Armenian Constitutional Democratic Party, in which members of the Armenagan Party and the moderate wing of the Reformed Hunchak Party came together. The radical Reformed Hunchaks then adopted the name Liberal. Among the founders of the Constitutional Democratic Party were Vahan Tekeyan, Vahan Malezian and other prominent intellectuals as well.

Having a mastery of seven languages, Damadian often traveled on business to various cities of the Middle East, including Aleppo and Beirut. He was always involved with national issues, to the extent that his time allowed. He also visited various regions of Cilicia, establishing clubs of the Ramgavar (Democratic) Party.

In 1915, Damadian became one of the founders of the Ramgavar organ Arev (sun), which is still being published today in Cairo. The Armenian National Union was founded in Egypt in 1916 with Damadian's participation. The purpose of this Union was to organize an Armenian volunteer movement. In this connection, he went to Paris and met with Boghos Nubar, the president of the Armenian National Delegation. Subsequently he, along with the HUnchak Stepan Sapah-Gulian and the Dashnak Ardavazt Hanimian, headed for the United States, where an Armenian National Union was formed likewise for the purpose of supporting the volunteer movement.

In 1917, Damadian was sent to Italy as a representative of the Armenian National Delegation to the Italian government.

In 1918, when the delegation for a Complete Armenian came into existence, Damadian was appointed the plenipotentiary representative of Cilicia, as one who was eminently familiar with the region. In that position, he went to Cilicia with the mission of organizing a general revolt, which the allied powers would assist. Damadian succeeded in bringing together the Armenians, Greeks, Syrians and Arabs, and on August 4, 1920, the independence of Cilicia was declared, owing to his efforts and with him as prime minister. However, that dream and excitement didn't even last a day, because the French government pursued a policy of betrayal, impending the entrance of General Antranig and Armenag Yegarian to Cilicia, and dissolving the Armenian volunteer regiments. Damadian remained in confinement for a year, after which he returned to Egypt in 1921. The founding meeting of the Democratic Liberal Party was convened in Constantinople on October 10 of the same year. Damadian was elected member of the party's central committee and, later, president.

In 1922, the Mantashev Company sent him to Beirut as its director. He remained there for approximately eight years. During the period of his residence in Lebanon, he established a tobacco factory and became a force giving impetus to the national life. It was there that he became a

participant in the formation of the AGBU Armenian Youth Association and conceived the plan of founding the first ADL daily, which would become a reality later on 1937, when Zartonk (Awakening) daily began publishing.

In 1936, Damadian's health deteriorated and, as a result of surgery, lost his right leg, which had been wounded 43 years earlier. Damadian returned to Cairo, where he spent the last years of his life. His last accomplishment was participating in the erection of the Armenian National Fund.

This inimitable leader, who was so devoted to our national liberation movement and was one of the most brilliant intellectuals and revolutionary figures of that period, passed away in Cairo in 1945.

Un leader révolutionnaire et national : Mihran Damadian

Par Ara Aharonian

Mihran Damadian naît à Constantinople en 1864. Il est le cinquième enfant de la famille Damadian. Il effectue son éducation secondaire à l'école Saint Hagop puis à la Congrégation des pères mékitaristes à Vienne (Autriche) avant de poursuivre ses études à l'école Mourad-Raphaelian à Venise.

Le jeune Damadian démontre rapidement des capacités de rédaction, produisant des articles littéraires parmi les publications de l'école Bazmavep.

Ses premiers poèmes sont publiés en 1878 alors qu'il est l'élève de Ghevont (Leo) Alichane.

C'est ce dernier qui le sensibilise à la question arménienne et c'est au cours de cette période que Mihran et ses camarades approfondissent leur connaissance sur le sujet.

En 1880, diplômé de l'école Mourad-Raphaelian, Damadian est de retour à Constantinople.

Informé des derniers développements défavorables du congrès de Berlin, il va s'engager plus activement sur la question arménienne.

Jusqu'en 1883, Damadian enseigne à Constantinople et enseigne également parfois sur de courtes périodes à Adana.

L'Association unie arménienne dont les fondateurs sont Megerdich Portugalian et Arpiar Arpiarian, a ouvert plusieurs écoles dans différentes régions de l'Arménie occidentale. Leur objectif est d'assurer le développement intellectuel de la jeunesse arménienne tout en lui insufflant l'esprit de libération nationale.

Une des principales écoles de l'Association est celle de Mersisian à Moushe. Damadian en prend la direction en 1884, il y fait la connaissance de son premier enseignant, Hairabed Janigian de Van, qui, par la suite deviendra le fondateur de la branche du parti Armenagan à Moushe.

L'idéologie de la libération nationale prend progressivement corps dans l'esprit de Damadian et l'amène à fonder à Van avec Janigian l'école normale de l'association. Cette école va répandre de manière fulgurante les idées de libération nationale dans le Vasbouragan, nourrie par l'enseignement inspirant des Portugaliens.

En un temps réduit, Damadian récolte des informations importantes par l'intermédiaire de son frère à Constantinople sur le développement de la vie des arméniens en Turquie. Il devient un intellectuel reconnu de par son orientation révolutionnaire en raison des différents événements que subissent les arméniens dans la région.

En 1886, avec Janigian et Kegham Der Garabedian, le secrétaire du diocèse local, il fonde une organisation secrète aux règles relativement strictes, où les adhérents eux-mêmes ne se connaissent pas tous les uns les autres à l'exception de ceux qui les ont recrutés. La création de cette association prend de l'ampleur au niveau local en nombre d'adhérents. Les fondateurs de l'organisation (association) s'inquiètent de cette évolution trop rapide qui fait planer une menace sur leur activité secrète, aussi suspendent ils temporairement l'adhésion de nouveaux arrivants le temps de mieux la contrôler.

La célébrité et l'autorité de Damadian attisent la jalousie. Il est trahi en 1888. Obligé de quitter l'école Nersisian, il doit retourner à Constantinople et reprendre l'enseignement à l'école catholique d'Ortakoy. Après avoir rejoint sa famille à Constantinople, Damadian prend conscience que beaucoup de choses ont changé concernant la question arménienne et qu'elle est devenue l'impératif de l'époque. Les incidents à Van et Taron déclenchent une réaction alarmante chez les arméniens de Constantinople. Il semble que ces événements aient poussé Damadian à chercher à se concerter avec le Patriarche et l'Administration nationale. Il est éminemment convaincu qu'une vague majeure révolutionnaire en provenance de Constantinople ne va pas tarder de se disperser partout dans les régions arméniennes. C'est à cette époque que Damadian rencontre Hampartsoum Boyajian (Mourad le Grand) avec qui ils forment le groupe des idéologues, qui comprendra ensuite les jeunes révolutionnaires de l'Arménie Occidentale basés à Constantinople. Ce groupe constitue un outil fiable pour garder le contact avec des régions reculées et plongées dans "l'obscurité" .

En 1890 se déroule la manifestation de Kum Kapu à l'issue de laquelle beaucoup de jeunes membres Armenagan et Hyndchague sont arrêtés. Damadian réussit à se réfugier à Athènes, où il continue son activité révolutionnaire conjointement aux grecs. Un an auparavant, il s'était donné le surnom de Merlkon Khurshid pour l'Arménie occidentale. Il passe par les villes de Cilicie afin de connaître la situation sur place et arrivant à Sassoune, il fonde une base solide pour la révolte en permettant le rassemblement de nombreux révolutionnaires. Cependant, Damadian est arrêté en 1893 par les autorités turques. Il est transféré à Constantinople comme un révolutionnaire dangereux. Lors de ce transfert il est blessé au pied droit. Après avoir passé un an en prison à Constantinople, il réussit à fuir en 1895, ce qui lui permet d'organiser la manifestation de « Bab Ali » (Sublime Porte). Le jour précédent la manifestation, ses partisans décident de l'envoyer en Bulgarie

et en Roumanie afin d'y étendre son activité politique. Il est de nouveau arrêté, cette fois par le gouvernement roumain, qui le fait déporter à Constantinople. Grâce à son ingéniosité, il réussit à fuir la prison encore une fois et s'installe à Athènes, toujours aussi éloigné de son lieu de naissance. En 1896, Damadian effectue un déplacement à Londres en qualité de membre, conseiller du comité central du parti Hyndchague ainsi que comme contributeur aux idées de Hyndchague.

Au même moment, une vague de désaccords surgit parmi les dirigeants, provoquée par le comportement des Nazarbégians et par le mouvement socialiste.

Préférant garder ses distances par rapport au concept de socialisme, Damadian rejoint Arpirian and Mihran Svazlian. Avec d'autres partisans, il fonde le Parti Hyndchague réformé à Londres dont il se situe au centre. En 1898, Damadian se rend à Alexandrie où il tache d'élargir l'adhésion au Parti Hyndchague Réformé. Il se marie en 1900. Il s'installe en Egypte et commence alors un nouveau travail comme douanier.

Les désaccords internes du parti réformé le conduisent à cesser son activité politique pour un certain temps lors duquel il se met à rédiger des articles d'intérêt national.

En 1904, Damadian prend un poste de comptable à Alexandrie au bureau Mantashev, compagnie de pétrole, qu'il occupe jusqu'en 1917. Le 31 octobre 1908, suite à la proclamation de la constitution avec le groupe des partisans idéologues, Damadian fonde le Parti constitutionnel démocratique arménien (PCDA) qui intègre les adhérents du parti Armenagan et la partie modérée du Parti Hyndchague Réformé. La partie radicale du Parti Hyndchague Réformé prendra le nom Liberal.

Parmi les fondateurs du Parti constitutionnel démocratique arménien (PCDA) figurent Vahan Tekeyan, Vahan Malezian et d'autres intellectuels réputés. Possédant la maîtrise de sept langues, Damadian voyage souvent pour affaires dans différentes villes du Moyen Orient, y compris Alep et Beyrouth. Il demeure toujours impliqué dans les dossiers d'intérêt national arménien quand son emploi du temps le lui permet. Il visite diverses régions de la Cilicie, créant des clubs du Parti Ramgavar (démocrate).

En 1915, Damadian devient l'un des fondateurs du Ramgavar oragan Arev (Soleil), qui est toujours publié aujourd'hui au Caire. L'Union nationale arménienne est fondée en Égypte en 1916 avec la participation de Damadian. L'objectif de cette union est d'organiser un mouvement bénévole arménien. A ce propos, il se rend à Paris et rencontre Boghos Noubar, le président de la délégation nationale arménienne.

Par la suite, avec Stepan Sapah-Gulian du Parti Hyndchague et Ardavazt Hanimian du Parti Dachenak, il se rend aux États-Unis d'Amérique, où l'Union nationale arménienne est également formée dans le but de soutenir le mouvement des volontaires.

En 1917, Damadian est envoyé en Italie en tant que représentant de la délégation nationale arménienne auprès du gouvernement italien. En 1918, lorsque la délégation pour l'Arménie

complète voit le jour, Damadian est nommé représentant plénipotentiaire de la Cilicie, étant un parfait connaisseur de la région. À ce poste, il se rend en Cilicie avec la mission d'organiser une révolte générale que doivent appuyer les puissances alliées. Damadian réussit à rassembler les Arméniens, les Grecs, les Syriens et les Arabes, et le 4 août 1920, l'indépendance de la Cilicie est déclarée, grâce à ses efforts. Il en est le Premier ministre.

Cependant, ce rêve et cette excitation ne dureront même pas un jour, car le gouvernement français mène une politique de trahison, empêchant l'entrée du général Antranig et de l'Arménag Yegarian en Cilicie et dissolvant les régiments de volontaires arméniens. Damadian se retrouve en détention pendant un an, puis à sa libération, retourne en Egypte en 1921. Une réunion de fondation du Parti libéral démocrate est convoquée à Constantinople le 1er octobre de la même année. Damadian est élu membre du comité central du parti et, plus tard, président.

En 1922, la Compagnie Mantashev l'envoie à Beyrouth en tant que directeur. Il y reste environ huit ans. Pendant cette période de résidence au Liban, il crée une usine de tabac et devient une force donnant un élan à la vie nationale. Il participe à la création de l'Association de la jeunesse arménienne UGAB et garde le projet de fonder le premier quotidien ADL, qui deviendra une réalité plus tard en 1937, lorsque Le quotidien Zartonk (Eveil) commencera à être publié.

En 1936, la santé de Damadian se détériore et, à la suite d'une opération chirurgicale, il perd sa jambe droite, qui avait été blessée 43 ans plus tôt. Damadian retourne au Caire, où il passe les dernières années de sa vie. Sa dernière réalisation aura été de participer à la création du Fond national arménien. Ce leader unique, qui était si dévoué à notre mouvement de libération nationale et qui fut l'un des intellectuels et l'une des figures révolutionnaires les plus brillants de cette période est décédé au Caire en 1945.

There are no comments yet.